

FONIESE VERSKYNSELS IN *ELINE VERE* (LOUIS COUPERUS)

Louis Couperus is seker een van die Nederlandse skrywers wie se werk die meeste aandag van kritici ontvang. Dit is 'n belangstelling wat nog steeds toeneem. Een van die aspekte wat in 'n studie van sy werke beklemtoon word, is die taalverskynsels. Die bekendste artikels wat hieromtrent verskyn het, is dié van P.H. Rit er (1952), M.C. van den Toorn (1958), K. Reijnders (1960) en Martha Elia sen-de Kat (1972). Eersgenoemde drie persone wys hoofsaaklik op die woordplasing in Louis Couperus se werk terwyl Eliassen-de Kat die “woordmuziek” daarin bespreek. Dit het betrekking op die klankgolwing in sy prosa. Couperus het dikwels openbare voorlesings uit sy werke gehou en 'n mens kan geredelik aanneem dat hy aandag aan die ouditiewe element in sy prosa geskenk het.

By al die genoemde verskynsels kan dié van die foniek gevoeg word. Dit is 'n verskynsel wat dwarsdeur Couperus se oeuvre voorkom; *Eline Vere* as sy eerstelingroman lewer reeds getuienis hiervan.

Klankherhaling

1. Ritme en optrede beweging

Van den Toorn (1958:319) het 'n grafiek opgestel waarin hy aantoon in watter werke Couperus die meeste van inversie gebruik gemaak het. *Eline Vere* kom die heel laagste op die grafiek voor. Dit blyk dat ritme en metrum die meeste in dié werke aangetref word wat hoog op die inversiegrafiek verskyn. Nogtans word 'n hele aantal voorbeelde van alliterasie en assonansie in *Eline Vere* aangetref. Enkele voorbeelde word aangehaal — die klanke wat herhaal word, word telkens deur hoofletters aangedui:

“LAngzAAM, lAngzAAM AAn, (...) liet zij hAAR melAncholie WeG-
WieGelen, Als een Wemeling vAn rozenblAderen op een Vliet”*. Die herhaling van die “a”- en “aa”-klanke versterk die langsame tempo waarteen bostaande reël gelees word.

* Bladsynommers na aanhalings verwys na:
COUPERUS, L. 1974. *Eline Vere*: een Haagse roman. Amsterdam, Van Kampen, 579 p.

Die metriese patroon blyk onreëlmatig te wees en sodoende word 'n 'wiegelende' ritme verkry wat versterk word deur die "w/v"-herhaling:

"Langzaam, / langzaam / aan, / (...) liet zij. haar melancholie / wegwie / gelen, / als een / weme/ling van / rozen blade / ren op / een vliet"/.

Deur die ritme en klankherhaling "verzichtbaar" die "wiegelen" byna en word dus 'n plastiese effek bewerkstellig.

In die volgende geval vorm die herhaling van die frikatiewe 'n kontras met die gebrokenheid in beweging van iets wat flikker: "(...) maar licht als Schuim en Zeepbellen en Flikkerend als VuurWerk" (50)

Die volgende reël is hoogs fonies-ritmies. Die herhaling van die vokale is volgens 'n patroon gerangskik waardeur die 'roerloosheid' van Eline se siel (iets abstraks) beklemtoon word. Die liriese klank van die reëls pas goed aan by die ekstase wat uit die woorde spreek:

1. MAAr toch was het hAAr of heur ziel
a a
2. wegglEEd in EEen stil, blauw mEEr
e e
3. dat roerlOOs zijn wAteren Over hAAr sLOOt,
o a o a o
4. en wAAr EEen EEeuwige vrEde schEEen te hEersen, EEen NirwAna
a e e e e e e a
5. wAArvan de zAligheid hAAr gehEEl nieuw was" (192).
a a a e

In reël 1 word "a" twee maal herhaal, in reël 3 ook; die "a" word in reël 3 reëlmatig deur 'n "o" afgewissel. In reël 4 word die e's begrens deur a's. Die "e"-klanke (wat wel fonies varieer) daartussen word ses maal herhaal. In reël 2 word dit 'n ongelyke aantal kere herhaal (drie maal). In reël 5 word die "a"-klanke drie maal herhaal (óók 'n ongelyke aantal kere), die helfte aantal kere minder as wat "e" in reël 4 herhaal word.

In die volgende sitaat word die styging en daling van die pad deur die ritme vergestalt — 'n 'klimmende' en 'dalende' ritme word verkry:

" De weg) klom en daalde /
tussen blonde / velden van

haver en vlas, / (...)" (229).

Bostaande sitate bewys dat dit nie net poësie en versdramas is wat 'n geskakeerdheid van klankherhaling en ritmiese patrone besit nie, ook prosa is ryk daaraan.

2. *Vergestaltung van die woordbetekenis deur klankherhaling*

Die woordbetekenis is van kardinale belang ten opsigte van die klank. Klank is nooit in die goei literêre werk daar net ter wille van homself nie. Op grond van die woordbetekenis kan daar in die volgende geval van 'sagte' klanke gepraat word — dit word vergestalt in die "z/s"-herhaling en sodoende word Henk se stem ook vir die leser hoorbaar: "(...) Op de volle Zachte toon Zijner Zwarte Stem (...)" (21). Eweneens kan daar in die volgende sitaat net deur die woordbetekenis van 'ruisende' klanke gepraat word: "(...) er ruiSte een gekreuk van Zijde en Satijnen (...)" (54).

Die woordbetekenis is in alle gevalle van primêre betekenis en die klanke van sekondêre betekenis, maar omdat elke strukturele element iets van 'n ander element bevat, kan die klank aan die woordbetekenis 'n bykomende dimensie verleen: "(...) of zij vouwde KReuKend en KRaKend het Vaderland open (...)" (91). Op grond van die woordbetekenis kan van 'krakende' klanke gepraat word; verder maak die patroonmatige herhaling van die "k" en "r" (K-R-K, K-R-K), die kraak van die koerant ouditief. Die klanke 'kraak' sô duidelik dat Eline se handeling daarby byna visueel word.

Omdat die klank se effek afhang van die woordbetekenis, kan dieselfde klanke verskillende effekte hê. In die vorige voorbeeld het die herhaling van die "r"-klanke die kraak van die koerantpapier verkonkretiseer; in die volgende sitaat maak dit die gerommel van die aleksandryne hoorbaar, sodat mens van 'rommelende' klanke kan praat: "De alexandRijnen Rolden daveREnd en dReunend oveR de hoofden deR gasten, met een haRd geRommel (eie kursivering) van r-klanken" (495). 'n Patroon word gevorm: d-R, R-d, d-R, d-R, R-d, d-R, R-d, g-R.

Klankherhalings het in *Eline Vere* nie altyd 'n definitiewe funksie nie. Dit kan ook nie as bloot toevallig beskou word dat meer as een woord dieselfde klankpatroon vertoon nie — dit is te opvallend: "Eline had haar hart wetEN te WiNNE" (43). Ook in die volgende aanhaling versterk die "z s"-herhaling hoogstens die poëtiese effek — dit dien geen strukturele doel nie: "... Zag Ze ZichZelve weerkaatSt, Schitterend in haar roZe ripS (...)" 166.

Wanneer die foniese verskynsels in Couperus se oewre noukeurig bestudeer word, besef mens dat dit nie onvanpas was nie dat hy 'n gasteboek op 'n keer onderteken het as “je suis le prince des poètes. Louis Couperus”.

BIBLIOGRAFIE

- ELIASSEN-DE KAT, Martha H. 1972. Nog eens stylverskynsels by Couperus. *De Nieuwe Taalgids*, 65(4):287-302.
- REIJNDERS, K. 1960. Couperus Verkennen: barbarismen en impressionisme. *De Nieuwe Taalgids*, 53:10-20.
- RITTER, P.H. jr. 1952. Over de stijl van Louis Couperus. (In Bordewijk, F. et al. Over Louis Couperus. Amsterdam. Samenwerkende Uitgevers, p. 67-74).
- VAN DEN TOORN, M.C. 1958. Enige stylverskynsels by Louis Couperus. *De Nieuwe Taalgids*, 51:312-322.
- VAN TRICHT, H.W. 1960. Louis Couperus: een verkenning. Daamen. Bakker. 224 p.